

כפי הנץ הנראה ולקיים את התפילות הנוראות האלה שבכוון וסגולתן להציל את העבר ולהבטיח את העתיד בשני העולמות, בחשש גדול של בדיעבד גמור ולהכנס על ידי כך בחשש של איבוד טובה הרבה של כל העבר והעתיד, נוסף לענשים הגדולים שהבאנו לעיל מדברי הזוה"ק למתפללים קודם הנץ בכל ימות השנה. לכן על כל בעל נפש להזהר בזה מאד ויזכה לכל טוב.

בענין חיוב תפילת ותיקין גם בשבת ויר"ט

היות וכמה טעו בראותם דברי הרמ"א באור"ח סי' רפ"א סע' א' שכתב ונוהגים שבשבת מאחרין יותר לבא לביהכנ"ס מבחול משום דבתמיד של ימות החול נאמר בבקר ואצל שבת נאמר וביום השבת. דמשמע איחור, ע"כ. ובאמת דברים אלו לקוחים מראשוני הראשונים רב האי גאון שאמר את זה ברומא כמבואר במרדכי פרק כל כתבי אות שצ"ח.

ודימו שמשום זה אין חיוב להתפלל בשבת כותיקין. ועל כן אביא בזה כל הפוסקים שבחלקם חלקו לגמרי על דין זה, ושבחלקם ענו ואמרו דאין הדברים אמורים למי שנוהג כותיקין.

הגאון ר' משה נחמיה כהנוב זצ"ל, בשו"ת מהל' קרי"ש בס"ס ארחות משפט, כתב ג"כ לחקור אם יש איזה חילוק בזה בשויו"ט, ושם באות ו' כתב, דאם נאמר דעיקר המצוה של וותיקין היא משום תפילה אפשר מעט להקל בשבת, אבל אם נאמר כנ"ל מחמת זמן קרי"ש אין נפ"מ בין שבת לחול, ע"כ.

וכ"כ רש"י במגילה כ"ג ע"א, דבשבת ממהרין לבוא כותיקין. וכן איתא להדיא במסכת סופרים פרק י"ח הל' ד' דמקדימין לבוא כדי לקרות קרי"ש כותיקין. וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהל' יו"ט הל' י"ט דבבוקר משכימין כל העם לבתי כנסיות, ואם כי לגבי שבת לא כתב להדיא כן אלא כתב בפ"ל מהל"ש הל"י בסתם מתפלל אדם שחרית וכו' בודאי כוונתו דמשכימין, וכמו שכתב להדיא לגבי יו"ט. ומתשובתו אתה למד על מה שכתב בהלכותיו, דכ"כ בתשובות הרמב"ם סי' כ"ט. (מקיצי גרדמים תרצ"ד) על מה שנשאל שם מאלכסנדריה שנהגו להתפלל בשבת כותיקין או קרוב לה ואח"כ רצו מקצת הציבור לאחר או שש"ץ יחזור ויתפלל עבורם, עיי"ש, וכתב ע"ז הרמב"ם שם, וז"ל, הדבר הטוב והמובחר הוא תפלה אחת בשחר וכל איש מחוייב להשכים ומי שיש לו אמתלא בשבת אחת לא תהא לו אמתלא בשבת אחרת ואם קל לרוב הציבור להתפלל בהשכמה אין להשגיח במיעוט, ע"כ. ומקור הרמב"ם הוא כנראה מהתנא דבי אליהו פרק א' דכן איתא התם מכאן אמרו ישכים אדם בשבת וכו'.

וכ"כ הרדב"ז בח"ב סי' תרי"ד שמנהג בלתי הגון הוא לאחר בשבת אלא ישכים לתפלה בשבת כמו בשאר ימים, והובאו דבריו במחזיק ברכה אות ב' ומשם בכף החיים אות ג'. וכ"כ היעב"ץ בסידורו בסוף סדר הלילה של שבת אות ג', דחויגן לרבנן קשישאי דעבדי הכי להתפלל ותיקין בשבת, וכל טענתו שם על המקדימין להתפלל בחושך ואפילה. (וגם אנו ראינו לרבנן קשישאי דעבדי הכי, מרן החזון איש והגה"צ ר' דוד בהר"ן והגה"צ ר' יוסף צבי הלוי זכר צדיקים לברכה ועוד הרבה הרבה כמעשיהם בחול כן היה וכן הוא מעשיהם בשבת). וכן כתב הנפש יהודה על מנורת המאור גר ג' כלל ג' פרק א' עמ"ש רש"י הנ"ל דיפה למהר ביאתן (בשבת) לקרוא כותיקין, דהעובר על זה עובר על דברי חכמים וישכנו נחש בלא לחש. וכ"כ השומר אמת בקונטרס שמור שארית לאחר שהאריך בזה מאד ובתוך דבריו כתב, וז"ל, במי שדרכו תדיר לקרות ק"ש כותיקין הא ודאי אין טעם לחלק בין שבת לחול כיון דכל מגמתם לקרות ק"ש בעונתה ואסמכוה אקרא דייראוך עם שמש ואין כוונתם על התפלה בלבד ובהא מודה רבנו הא"י, אך רבינו הא"י איירי במי שדרכו לקרותה כרוב העולם שאין כל העולם כולו יכולין לעשות כותיקין וכמ"ש הרי"ף דקריאת הותיקין אינה אלא מצוה מן המובחר וזה ראה מדקדוק דבריו דכתב מה שנהגו. העולם שכל ימי השבוע מתעוררין בבקר לביהכנ"ס וכו' הרי דלרוב העולם קאמר, ויפה השיבם כיון דאין כוונתם תדיר לקרות קרי"ש כותיקין אלא להתפלל, דוגמת קרבן התמיד, לכן בחול דכתיב בבוקר, קמים בבוקר והיינו סמוך לזריחת החמה ובשבת דכתיב ביום מתאחרים, ע"כ. וכן כתב הבית מנוחה בדיני השכמת הבוקר בשבת בדף ק"ז אחר שהאריך שם, כתב בתוך דבריו, וז"ל, באופן דלענ"ד לדעת הטור ושו"ע לא זו בלבד דיש להשכים גם בשבת לביהכנ"ס אלא דגם יש לו לאדם אפי' בשבת להתגבר כארי להתעורר משנתו קודם אור הבוקר שיעיר הוא השחר ולא יהא השחר מעיר אותו, ע"כ. וכן הבינו הבית מאיר והגהות הר"י פיק בדברי המג"א סק"א שסבירא ליה שבשבת קוראין כותיקין. וכ"כ הגה"צ ר' צבי מיכל שפירא זצ"ל בעל ציץ הקודש בתוך ספר וזרח השמש מדף ק"ו והלאה (בעילום שמו) לבאר, דהמתפללין כותיקין יש להם להזהר כן גם בשויו"ט וביאר שם את דברי הגר"י פיק והבית מאיר באריכות, וסיים שם, וז"ל, אמנם למדקדקים בכל יום להתפלל כותיקין כ"ש בשבת ויו"ט שראוי להם לעשות כן, וכן נהגו בבית מדרשו של מהר"ש שרעבי ז"ל ובכמה קהילות פעיה"ק תובב"א, ולענ"ד אחר העיון ימצא המעיין המסילה הישרה כמנהג קהילות המדקדקים הנ"ל בזה, עכד"ש.

ובספר מזכה הרבים (ירושלים תרנ"ח) ח"א פרק י"ט כתב, שמי שמתפלל כותיקין בשבת הגשמה שרויה בתוכו כל היום ויש לו הגשמה יתירה דבחינת היום בכל היום כמ"ש בשער הכוונות שהנפש היתירה

דבחינת היום באה לאדם בנשמת וברכו, והרוח אחר ה' שפתי תפתח בשחרית וכו' אבל מי שאינו מתפלל כותיקין נחסר לו הרבה זמן הנשמה והחיצונים נאחזים בו, ע"כ. ובספר גברשת חלק א' ע' כ"א כתב לבאר, דמ"ש בהנהגות מהרמ"פ סי' קי"ט, וז"ל, כלל גדול לשמירת הנפש לסמוך גאול"ת לכן אף בשויו"ט יסמוך, ע"כ. דר"ל כותיקין, ור"ל יצמצם גם או הזמן של גאול"ת כותיקין דוקא, ע"כ. וכן היה מנהג ירושלים הקדמון מומן רבנו עובדיה מברטנורא זצ"ל וכמו שכתב בדרכי ציון לרבי עובדיה מברטנורא זצ"ל והובא בספר מנהגי אר"י להר"י געליס נ"י ע' ל', וז"ל, ובכל יום תמיד ואפילו בשבת משכימים קודם עלות השחר וכו' וגומרים קריאת שמע עם הנץ החמה כוותיקין, ע"כ.

וכ"כ בשו"ת איש מצליח אור"ח ח"א דף ע"ח ע"ד, דגם בשבת צריך להתפלל כותיקין. וכן הוא ג"כ מנהג תימן כמ"ש בסידור עץ חיים חלק השבת, כל העם משכימים לבית הכנסת. ובסידור כנסת הגדולה (לידינו עוז הרב הגאון ר' יוסף יעקב צובירי שליט"א) ע' ת"ה כתב, וז"ל, מנהגנו ידוע בכל יהדות תימן שמשכימים גם בשבת לתפלת שחרית כמו שאר הימים, ע"כ.

הראת לדעת, שרוב רובם של הפוסקים ס"ל דכמעשהו בחול כן מעשהו בשבת ואין גם אחד שיכתוב בהדיא לבטל תפילת ותיקין בשבת. וכן יש להוכיח גם מדעת הרמ"א גופיה דשתק ליה להשו"ע בסי' נ"ח סע' א' בדיני קרי"ש כוותיקין ולא הגיה שם כלל לומר דלסברתו שכתב בסי' רפ"א ליתא האי דינא בשבת. אלא ודאי דכמעשהו בחול כן מעשהו בשבת, וכן המנהג, ותו לא מדי.

בענין מקוה לאנשים במים שאובין

הנה בעירנו בני ברק גודע לי אחר דרישה וחקירה כי כמה וכמה מקוואות שטובלים בהם אנשים זכרים חסידים ואנשי מעשה בכל יום ובער"ש ויו"ט ובשאר זמני קודש וחגי גדבה כערב יוהכ"פ וכדומה, יש מהם שהם כולם שאובים, ויש כמה וכמה מהם שאם כי ממלאים אותם דרך האוצר, מכל מקום אין הבלנים זריזים במקוואות הגברים לנקות לגמרי לפני מילוי המקוה עד שלא ישארו ג' לוגין מים שאובין או לפחות ספק ג' לוגין, ואם היו עושים את הנקב שהמים נכנסים לתוכו למקוה מבור הוריעה, במקום גמור היו ניצולים מחשש ג' לוגין, כי המקוה היתה נטהרת על ידי השקה לאוצר הוריעה. אבל דא עקא שעושים את הנקב גבוה מאד ואין המקוה כשהיא מתמלאת מגיעה עד שם, והטעם שעושים כן הוא